

Maja Kovač

Univerza v Ljubljani

Filozofska fakulteta

Slovenija

mk.majakovac@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.18485/slovenika.2021.7.1.5>

UDK: 37.091.12:005.963(497.4)

Pregledni rad

Izobraževanje in usposabljanje učiteljev s poudarkom na učiteljih slovenščine

Povzetek

Postprofesionalna sodobnost od učiteljev zahteva vsestransko vseživljenjsko izpopolnjevanje, kar do neke mere zahteva tudi *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*, natančneje pa opredeljuje *Pravilnik o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive*. Model profesionalnega razvoja učiteljev predvideva napredovanje po fazah od novinca do eksperta na podlagi pridobljenih izkušenj, ki so povezane z delovno dobo, k temu pa pripomore tudi dodatno izobraževanje. Učitelji so zanj zainteresirani, ponudbo pa najdejo v *Katalogu programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju*. S slovenističnega vidika je zanimivo, da se slovenščina pojavlja v različnih vlogah, kot jezik sporazumevanja, jezik učnega procesa, jezik okolja in učni predmet, zadnjemu segmentu pa je namenjen tudi del programov, vendar za leto 2019/2020 pomembno več književnim kot jezikovnim vsebinam. Zato je nazadnje izpostavljen še program Jezikovnotehnološko izpopolnjevanje učiteljev kot primer programa, namenjenega posebej učiteljem slovenščine, ki je bil zaradi tematske aktualnosti (korpusno jezikoslovje) in izvedbene prilagodljivosti uspešen ter kaže primer dobre prakse.

Ključne besede: profesionalni razvoj učiteljev, učitelji slovenščine, nadaljnje izobraževanje in usposabljanje, didaktika slovenščine, jezikovne tehnologije

1 Uvod

Moj razmislek izhaja iz branja odmevne Peticije za spremembo šolskega sistema, objavljene 28. januarja 2019, v kateri je Društvo Svet Staršev pozivalo k številnim spremembam na področju šolstva zaradi domnevnih nepravilnosti, k podrobnejšemu vpogledu pa me je nagovorila deseta točka, ki se glasi:

10. REDNA IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA UČITELJEV, SPODBUJANJE NOVOSTI, NAGRADE ZA IZNAJDLJIVE UČITELJE

POVZETEK

Učitelji vzgajajo in izobražujejo naše otroke, bodoče državljane Republike Slovenije. So najbolj pomembne osebe v življenju naših otrok. Spodbujajmo jih h napredku, nudimo jim nagrade, nudimo jim motivacijo. Naredimo njihov poklic časten, preverjajmo njihovo kakovost in opolnomočimo jih z literaturo svetovno znanih nevrologov in psihologov.

PREDLOG

Predlagamo, da denar, ki je namenjen NPZ, denar, ki je namenjen preobsežnemu učbeniškem skladu namenimo učiteljem, njihovem izobraževanju, njihovim nagradam. Danes je najmanj cenjen poklic v javni upravi učitelj, kar je za nas starše in tudi učitelje absurd. Učitelj naredi za naše otroke veliko več, kot kdorkoli. Učitelj vzgaja naše otroke, jih izobražuje in zaradi tega naj bo spoštovan in cenjen. Predlagamo, da se izbira najboljšega učitelja glede na regijo, predlagamo, da se učitelj, ki prinese novitete in učitelj, ki je izbran za najboljšega učitelja v določeni regiji dobi z ostalimi učitelji na izobraževanju in o svojih metoda pouči druge učitelje. Celo življenje se učimo. Vsi si želimo širiti svoje znanje in vsi si želimo biti odlični pri delu, ki ga opravljamo. Naj se stvar, ki je pozitivna v praksi za otroke in starše širi dalje. Predlagamo redno usposabljanje učiteljev in letne psiho-socialne teste.

(Šram 2019)

Pri peticiji se sicer pomanjkljivosti kažejo na več ravneh, pri čemer ji ne očitam pričakovane laičnosti, temveč predvsem vsebinsko nedoslednost, kontradiktornost, nerealnost pričakovanj in obupano zahtevanje brez globlje seznanjenosti s kompleksnostjo sistema, kakršen je šolski, poleg tega pa je šibka tudi sama sestava besedila, saj je prepredeno z napakami in nespretnim izražanjem, kar celotnemu predlogu, s katerim so podpisniki peticije pozivali javnost in pristojne organe k spremembi, znižuje verodostojnost in odvzema resnost prizadevanj novonastalega gibanja. Med drugim želim v prispevku pokazati, da stanje pravzaprav ni tako neugledno in brezperspektivno, kot ga želi prikazati avtorica peticije Nataša Šram, predsednica Društva Svet Staršev.

Moja izhodišča temeljijo predvsem na prepričanju, da je vsak učitelj zavezan k doseganju čim boljših rezultatov, kar je lažje preverljivo pri izobraževalnih in funkcionalnih učnih ciljih, prav vzgojni pa so nemalokrat še pomembnejši, a obenem težje merljivi. Za zagotavljanje uspešnosti pedagoškega procesa je nepogrešljivo biti v nenehnem stiku z aktualnim dogajanjem ter novimi spoznanji stroke, poleg tega pa slediti tudi splošnim pedagoškim in didaktičnim smernicam. Ravno to je tudi zakonsko regulirano, in sicer je nadaljnje izobraževanje in

usposabljanje učiteljeva pravica ter dolžnost. Ugotoviti želim, kakšno je dejansko stanje na tem področju, kolikšen delež udeležbe je obvezen, katere vrste izobraževanj obstajajo in kakšen je odnos učiteljev do njih. Predvidevam namreč, da je ponudba nadaljnjih izobraževanj zadostna, odprto pa ostaja vprašanje, do kolikšne mere učitelji to prenesejo v prakso.

V teoretičnem delu najprej opišem izobraževalno pot učitelja (slovenščine), natančneje predstavim njegov poklicni razvoj, s posebnim ozirom na točko prehoda, kot lahko pojmuje opravljane strokovnega izpita. S pomočjo strokovne literature, ki obravnava izobraževanje in usposabljanje učiteljev, povzamem spoznanja o namenu teh dejavnosti in dejavnikih, ki pogojujejo učinkovit prenos teh znanj in veščin v poučevalno prakso.

V empiričnem delu je moj namen raziskati stanje glede izobraževanja in usposabljanja učiteljev v Sloveniji. S pregledom pravnih aktov preverim, kakšna so zakonska določila in učiteljeve dolžnosti na tem področju, nato pa še, kakšna je ponudba za udeleževanje različnih izobraževanj. Našteti so torej nekaj možnosti seminarjev, tečajev in projektov, ki jih omogočajo različni izvajalci, nazadnje pa sledi še študija primera, pri čemer izbrani izobraževalni program analiziram z vidika ustreznosti in uporabnosti, ugotovitve pa uporabim za oblikovanje predloga za prenos znanja v prakso.

2 Teoretična izhodišča

Kadar govorimo o izobraževanju in usposabljanju učiteljev, velja ponovno poudariti, da tovrstno učenje spada na področje andragogike (Jorgić 2011, 32). Udeleženci izobraževanj so namreč odrasli posamezniki z že pridobljeno izobrazbo, kar pomeni, da niso več vključeni v programe rednega izobraževanja. Pretežno se v nadaljevalne izobraževalne programe vključujejo priložnostno, občasno, saj gre za enkratne dogodke, redkeje pa so ti povezani v sklope ali dolgotrajne projekte. Vsakršno izobraževanje odraslih se seveda razlikuje od običajnega pedagoškega in učnega procesa pri otrocih že po tem, da so v vlogi učenca kognitivno, značajska, vedenjsko zreli ljudje in pravzaprav že izoblikovani strokovnjaki, torej dodatna izobraževanja razumemo le kot nadgrajevanje znanja oziroma seznanjanje z novimi spoznanji stroke ali izboljševanje pedagoškega pristopa, ki vodi do ekspertnosti (Stupar 2015, 75). Ravno zato moramo priznati, da je za vsakega učitelja bistveno, da se izpopolnjuje, kajti zaradi nenehnega znanstvenega raziskovanja na eni in spreminjajočih se potreb različnih generacij učencev na drugi strani se mora učitelj kot posrednik med njima ves čas truditi za ohranjanje dialoga, biti vsebinsko natančen, aktualen.

2.1 Profesionalni razvoj učitelja

Posameznik v učiteljskem poklicu med opravljanjem slednjega opravi in doživi nekakšno karierno evolucijo, saj se spreminja, čemur v pedagogiki že nekaj časa namenjajo več pozornosti. Različni avtorji profesionalni razvoj učitelja različno pojmujejo (Marentič Požarnik 2000), vendar gre v vsakem primeru za niz skupnih opažanj, ki povzemajo glavne značilnosti profesionalca praktika v določenem obdobju od izobraževanja in začetka poučevanja ob prvi zaposlitvi do izkušnosti pred upokojitvijo. Ryanov model (po Stupar 2015, 73) opisuje, kako se v teh obdobjih spreminja tudi učiteljevo doživljanje samega sebe in poklica, ter pravi, da je najprej na vrsti faza idealizacije oziroma obdobje idealnih predstav. Ta traja pravzaprav že od vznika posameznikovega zanimanja za pedagoški poklic in odločitve zanj ter praktično ves čas izobraževanja, medtem pa si bodoči učitelj sebe v tej vlogi zamišlja popolnega, boljšega od ostalih ali svojih učiteljev, navdušuje se nad poučevanjem nasploh in ima o njem popačeno idealizirano predstavo, do lastnega ravnanja in domnevno naprednih stališčih pa premalo kritičen. Temu sledi zaposlitev in soočenje z resničnim stanjem ter dejansko preizkušanje v vlogi učitelja, kar je pogosto zelo intenziven in naporen proces, zato ga imenujemo tudi obdobje preživetja. Začetno uvajanje v novo delovno okolje in postopno poklicno osamosvajanje povzroča marsikatero stisko, vzbuja dvome in negotovost glede lastne ustreznosti, pojavi se prepričevanje o kakovosti svojih dejavnosti, primernosti odločitev, doseganja ciljev. Tako imenovano obdobje preživetja lahko traja različno dolgo, menda celo nekaj let, v povprečju pa se opisane značilnosti predvidoma najizraziteje in najmočnejše pojavijo ter vztrajajo od oktobra do decembra v prvem šolskem letu posameznikovega poučevanja. Po premaganih številnih izzivih učitelj pridobi profesionalno samozavest, ki pa se razvija postopoma, na primer z občutkom nadzora in avtoritete v razredu, z osebnim zadovoljstvom ob ustvarjalno zasnovani in dobro izpeljani učni uri. Vse to spada v obdobje izkušnosti, ki zagotavlja tudi večjo mero uspešnega predvidevanja in razreševanja težav, upoštevanje okoliščin in prilagodljivost, celo željo po spremembah, vsekakor pa se zmanjšuje strah pred neznanimi, novimi situacijami, v najboljšem primeru celo izgine.

Prevladujoče lastnosti so nekateri avtorji še razčlenili in izdelali tako imenovani fazni model, ki ga poznamo tudi pod imenom model profesionalnega razvoja po Berlinerju, Sheckleyju in Allenu ter Dreyfusu, ki je predstavljen v naslednji preglednici (Valenčič Zuljan 2001, 127).

Raven (stopnja usposobljenosti)	1. Zaznavanje situacije 2. Celostna ocena situacije 3. Odločitev za akcijo	Usmerjenost	Ravnanje	Proces učenja
1. Učitelj novinec	1. situacijsko zaznavanje 2. analitična ocena 3. racionalna odločitev	Razumevanje temeljnih pravil in postopkov.	Pri ravnanju in odločanju togo upošteva pravila. Ni še občutljiv na kontekst dogajanja.	90 % sprejemanja, 10% preoblikovanja
2. Učitelj začetnik	1. situacijsko zaznavanje 2. analitična ocena 3. racionalna odločitev	Usmerjenost v kontekst. Razvijanje celostnega ravnanja.	Od pravil k situaciji. Pri odločanju in ravnanju že upošteva situacijo (kontekst dogajanja).	70 % sprejemanja, 30% preoblikovanja
3. Usposobljeni učitelj (praktik)	1. situacijsko zaznavanje 2. intuitivna ocena 3. racionalna odločitev	Razvijanje splošnih principov (posploševanje).	Od situacije k načrtu. Pri odločanju in ravnanju ga vodi splošni načrt.	50 % sprejemanja, 50 % preoblikovanja
4. Uspešni učitelj (ekspert)	1. situacijsko zaznavanje 2. intuitivna ocena 3. racionalna odločitev	Povezovanje izkušenj v enovit scenarij.	Od načrta k intuiciji. Pri odločanju ga usmerja intuicija.	30 % sprejemanja, 70 % preoblikovanja
5. Ekspert	1. situacijsko zaznavanje 2. intuitivna ocena 3. intuitivna odločitev	Oblikovanje predelane in požlahtnjene institucije.	Akcija in situacija pomenita enako.	10 % sprejemanja, 90 % preoblikovanja

Tabela 1. Model profesionalnega razvoja učitelja.

Jasno je torej, da pri napredovanju ni v ospredju število let poučevanja, vsakršno časovno zamejevanje bi bilo v tem smislu zgolj posploševanje, a nujno tudi banaliziranje izkušenj (prim. Hargreaves in Fillan 1992 po Stupar 2015, 74), temveč je pomembneje spremljati proces transformacije, ki je, kot je očitno iz preglednice, pospremljen s kompleksnim dogajanjem, izluščimo pa lahko prevladujoče težnje. Bistveno je večdimenzionalno obravnavanje situacij, upoštevanje čim

več okoliščin ter postopno zaupanje intuiciji, ki se izmika zgolj racionalnemu preštevanju in slepemu sledenju pravilom, kar učitelja določa kot razmišljujočega praktika, ki analizira in reflektira svoje ravnanje (Marentič Požarnik 2000, 6-10).

2.1.1 Strokovni izpit kot mejnik

Pogojno bi lahko prehod iz začetne v nadaljevalno fazo enačili z opravljanjem strokovnega izpita (MIZŠRS 2019b). K njemu lahko pristopijo kandidati, ki so opravili 840 ur pedagoškega dela in izvedli pet izpitnih nastopov pred učenci, mentorjem in ravnateljem šole, s katero so v delovnem razmerju. Strokovni izpit je sestavljen iz treh delov, ki preverjajo najprej poznavanje pravne ureditve Slovenije in Evropske unije, posebej seznanjenost z zakonodajo s področja vzgoje in izobraževanja, nato pa še znanje slovenskega knjižnega jezika. Struktura in vsebine so enake za vse bodoče pedagoške delavce, posebej pa izstopa pomemben položaj slovenščine. Ta v vzgojno-izobraževalnih ustanovah ni le učni predmet, marveč tudi jezik poučevanja, zato obvladanje slovenskega knjižnega jezika postavljeno kot kriterij ocenjevanja vseh pedagoških delavcev brez izjeme učiteljev slovenščine in je za večino zelo pomemben (Valencič Zuljan in dr. 2011, 498). Uspešno opravljen strokovni izpit potemtakem pomeni, da je učitelj poučeval že pred njim, po njem pa so njegove kompetence ponovno preverjene in potrjene. Slovenski sistem je s svojo zahtevo po preizkusu kandidatov podoben večini evropskim državam, nikakršna oblika preverjanja in akreditacije pa ni uveljavljena v Grčiji in Romuniji, v Avstriji, Švici in v beneluških, baltskih ter skandinavskih državah razen Švedske, na Češkem, Poljskem, Portugalskem in Islandiji (Eurydice 2018, 2).

2.1.2 Poti do strokovnega izpita

Z vidika popolnega začetnika, največkrat študenta s pridobljeno univerzitetno izobrazbo pedagoške usmeritve, velik izziv predstavlja ravno iskanje zaposlitvenih priložnosti, saj je to nujen pogoj za »nabiranje« zahtevanih ur in posledično opravljanje potrebnih izpitnih nastopov še pred prijavo na sam strokovni izpit. *Pravilnik o spremembah in dopolnitvah pravilnika o pripravništvu strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja* iz leta 2014 je namreč preklical poprej obvezno opravljanje pripravništva, ki je za učitelje z visokošolsko izobrazbo, kamor sodijo učitelji slovenščine, trajalo deset mesecev. Zatem so se začele pojavljati težave z zaposlovanjem mladih učiteljev, kajti po končanem študiju in pridobljeni izobrazbi so imeli izpolnjen le en pogoj za pristop k strokovnemu izpitu od zahtevanih, brez slednjega pa so možnosti za njihovo zaposlitev precej manjše, saj imajo v izbirnem postopku prednost kandidati z že opravljenim strokovnim izpitom, morabit celo več delovnimi izkušnjami. Pedagoško izobraženi mladi so se tako znašli v začaranem krogu, kajti pripravništvo je bil mehanizem, ki

jim je omogočal ne le učinkovito vpeljavo v poučevanje, temveč je premagal tudi začetno zadrego ob iskanju prve zaposlitve, ta pa jim je zagotovila opravljanje strokovnega izpita, s čimer so posledično pridobili enakovrednost za dejavno vključevanje na trg dela (*Mladi plus* 2017).

Z namenom reševanja predstavljene problematike se na državni ravni občasno pripravljajo programi, ki učiteljem začetnikom olajšajo zaposlitvene okoliščine in jih v polnosti pripravijo na samostojno poučevanje in delo v šolskem kolektivu. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije od leta 2016 v okviru projekta Jamstvo za mlade zagotavlja sredstva za prvo zaposlitev še neizkušenih pedagoških delavcev, ki so mlajši od 29 let (*Uradni list* 2019). Podobno zasnovano ima tudi program Učim se biti učitelj (*Šola za ravnateljce* 2019), v okviru katerega so razpisana sredstva za 50 prostih mest. Zaposlitev prijavljenih kandidatov oziroma učiteljev začetnikov, kot je zapisano v dokumentaciji, za polni delovni čas je predvidena za obdobje od oktobra 2019 do aprila 2020, torej šest mesecev, v tem času pa se učitelj celostno uvede v šolsko okolje, razvije strokovne kompetence in se pripravi na opravljanje strokovnega izpita, posebnost tega projekta pa je cilj, ki vključuje pravzaprav ves kolektiv, in sicer stremi k obojestranskemu učenju v smislu učinkovitega uvajalnega obdobja za kandidata, obenem pa usposabljanja šole za njegovo zagotavljanje tudi vnaprej. Gre torej za timsko delo, njegovi ključni izvajalci pa so učitelj začetnik, učitelj mentor in ravnatelj, ki razvijajo ključne kompetence na profesionalnem, socialnem in osebnem področju, kar omogoča zadovoljstvo ob vstopu v učiteljski poklic (Valenčič Zuljan in dr. 2011, 474-475).

2.2 Način učenja učiteljev

Prav omenjeni krog vključenih v učenje nakazuje na zaželeno in danes že uveljavljeno interaktivno oziroma sodelovalno učenje, ki temelji na aktivnem sodelovanju, medsebojni izmenjavi izkušenj in socialni interakciji nasploh, za katero Piaget (Devjak in dr. 2013, 46) meni, da pripomore k socio-kognitivnemu konfliktu, nato pa vodi še k njegovi razrešitvi. Temu učnemu modelu, po katerem naj bi potekalo tako začetno usposabljanje kot nadaljnje izobraževanje učiteljev, pripisujejo veliko prednosti, kot so:

- intenzivna in stimulatívna večsmerna komunikacija,
- miselna in dejavna aktivacija,
- »skrito« in javno vrednotenje ter samovrednotenje,
- kontinuiranost povratnih informacij,
- združevanje individualnih moči in sredstev,
- izmenjava in dopolnjevanje razmišljanj, znanj, izkušenj,
- prijetno vzdušje – odsotnost monotonosti, anksioznosti in napetosti,
- krepitev samozavesti in samonadzora,
- interpersonalni transfer znanja in sposobnosti,

- spodbujanje in razvoj kritike, samokritike, kreativnosti in podobno.

(Jorgić 2011, 75-76)

Na podlagi razsežnosti sprememb, ki jih učitelj doživlja, postane razumljivo, da je poklicni razvoj učitelja kompleksen proces (Valentič Zuljan in dr. 2011, 500-501), ki zajema celotno osebnost, postopoma predružači njegova pojmovanja in spretnosti. Vendarle učenje učitelja ne more biti zvedeno le na golo spreminjanje učnih metod in nadgrajevanje veščin, temveč je nujno potrebna tudi refleksija, kajti gre za notranji proces, in ta šele v polnosti omogoči učiteljev napredek. Upoštevati je treba tudi sodobno razumevanje človeka, ki v posameznika projicira nešteto (samo)opredelitev, saj priznava, da je nosilec več identitet, vpet v različne vloge, dejavnosti in okolja, zato se je holistični pristop prenesel tudi na sfero poklicnega razvoja učitelja in poudarja pomembnost tako formalnega učenja kot tudi neformalnih izkušenj (Valentič Zuljan 2001, 126). Naslednja lastnost, ki jo soglasno izpostavljajo strokovnjaki s področja pedagogike in andragogike, pa je vseživljenjskost (Stupar 2015, 72). V ospredju je zavedanje, da se znanja in izkušnje plastijo ter medsebojno plemenitijo, nikakor pa kljub nenehnemu udejstvovanju ne pride do bliskovitega doseganja ciljev, temveč doživljajo njihovo akumulacijo in nazadnje kulminacijo.

2.3 Razsežnosti delovanja in izobraževanja učiteljev

Področja učiteljevega poklicnega razvoja obsegajo več temeljnih vidikov, in sicer:

- vzpostavljanje konstruktivnega dialoga s svojimi kolegi,
- mentoriranje študentov na praksi in učiteljev pripravnikov,
- analiza dobrih in šibkih plati svojega vzgojno-izobraževalnega dela,
- sodelovanje s starši,
- konstruktivno delovanje v raziskovalno-razvojnih projektih,
- premišljeno vključevanje novih spoznanj v svoje vzgojno-izobraževalno delo in
- vzpostavljanje partnerskega sodelovanja z drugimi šolami in institucijami ter z različnimi strokovnjaki (Čepić in dr. 2019, 30-31).

Izsledki primerjalne raziskave o lastni presoji usposobljenosti slovenskih in hrvaških učiteljev za poklicno delovanje so pokazali, da oboji najbolj ocenjujejo svoje udejstvovanje in prispevek na zadnjih dveh področjih, torej pri večinoma strokovnih nalogah, višje ocene pa so v premosorazmernem razmerju s številom let poučevanja (Čepić in dr. 2019, 31-39). Glede na konkretne rezultate raziskave in tudi sicer prevladujoče značilnosti naš pedagoški sistema spada v tako imenovano paradigmo ekspertnosti oziroma strokovnosti, pri kateri so poudarjene zlasti kompetence in ključna znanja, predana s strani akademikov, uni-

verzitetnih predavateljev, raziskovalcev, vse bolj pa jo v teoretskih priporočilih izrinja holistična oziroma reflektivna paradigma, ki je usmerjena k preverjanju moralnih in drugih stališč ter dopušča svobodno odločanje učitelja. Ta paradigma izraža veliko mero zaupanja v učitelje in njihovo ne le strokovno izpopolnjenost, temveč tudi psihosocialno in etično osveščenost oziroma načelo strokovnosti, avtonomnosti, vseživljenjskega učenja, profesionalnega razvoja, partnerskega sodelovanja, iskanja družbenega konsenza, evalvacije lastnega dela, interdisciplinarnosti in mobilnosti (Stupar 2015, 72; Valenčič Zuljan in dr. 2011, 474-476).

Iz kriterijev, ki so jih v raziskavi preverjali, je jasno, da je učiteljska vloga vsestranska. Poleg ozko usmerjenega strokovnega dela je prisotno tudi delo v kolektivu in še širše sodelovanje z okolico, se pravi interno in eksterno strokovno izpopolnjevanje (Jorgić 2011, 19-21). Že od 80. let 20. stoletja se razvija sodelovalna kultura, ki notranje gledano pri doseganju ciljev pouka upošteva tudi raznolikost učencev, njihove posebnosti in potrebe, zato je pouk diferenciran. Zaradi številnih sprememb in zahtev so se učitelji povezali ter si začeli kot zavezniki izmenjevati izkušnje in primere dobrih praks, kajti »sodelovanja se najboljše naučimo s sodelovanjem« (Jorgić 2011, 105). Ravno z bolj ali manj organiziranimi oblikami reševanja problemov so se pojavili tudi skupinski projekti, učitelji so precej avtonomni in samozavestni, tako imenovano obdobje kolegialnega profesionalizma pa zaradi posledic globalizacijskih tokov in strogih predpisov ter preverjanj njihovega upoštevanja vodi v postprofesionalno obdobje (Barica Marentič 2000), ko se mora učitelj zavedati svoje vloge in prevzeti odgovornost ne le v razredu, temveč tudi v učiteljskem zboru, se čim bolj dejavno vključiti v šolsko življenje, šolo pa preoblikovati v učečo se skupnost. Novi profesionalizem (Kalin 2002) namreč presega osnovne naloge in stremi k izboljšanju družbe nasploh, kar pa zahteva prilagodljivost, dinamičnost, sodelovalnost, vendar obenem tudi odgovornost in kritičnost. *Zelena knjiga o izobraževanju učiteljev v Evropi* priznava, da se namreč učitelj pri opravljanju svojega poklica sooča z izzivi sodobne družbe povsem neposredno, zato mu lahko le preoblikovanje znanja in ustvarjalni pristop, izmenjava izkušenj in sodelovalno razreševanje težav pomagajo razviti poklicno avtonomijo ter posledično postati proaktiven člen v izmišljanju inovacij in doseganju družbenih sprememb (Buchberger in dr. 2000, 39-41).

3 Pregled stanja

Sledeč načelom sodobne pedagogike me zanima, kakšno je stanja na obravnavanem področju. Najprej preverjam, ali je izobraževanja za učitelje tudi obvezno oz. kako je to področje šolstva pravno-formalno regulirano ter kakšen je odnos učiteljev do dodatnih izobraževanj.

Nato se osredotočim na ponudbo programov s posebnim oziroma na učitelje slovenščine, nazadnje pa izpostavim zgleden primer programa, namenjenega posebej učiteljem slovenščine. Pretresanje zastavljenih vprašanj opravljam na ozadju kvalitativne metodologije, tj. deskriptivna metoda s pregledom obstoječih ugotovitev in študija primera.

3.1 Zakonska določila

Krovna zakonska uredba slovenskega šolstva je *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* (ZOFVI), ki v 92. členu pravi, da za opravljanje posameznega dela v osnovni šoli izobrazbene pogoje določa minister, pristojen za področje izobraževanja, znanje pa se preverja na strokovnem izpitu, razen znanje slovenščine pri kandidatih z v tujini pridobljeno izobrazbo se preverja ob zaposlitvi, podobno piše tudi za gimnazije v 97. členu. Določeno je tudi, da delovna obveznost učitelja slovenščine, ki je zaposlen za polni delovni čas, ne sme presegati 19 ur tedensko. Zakon v 64. členu določa sestavo strokovnega aktiva, katerega pristojnost je obravnava predmetne problematike in predlaganje dejavnosti v letni delovni načrt šole in izboljševanje dela. Glede izobraževanja in usposabljanja učiteljev torej ZOFVI ponuja skope informacije, v 119. členu ga opredeljuje kot drugo delo, zato je to področje opredeljeno posebej v dveh uradnih dokumentih. *Pravilnik o izboru in sofinanciranju programov nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju* predvideva enotno podatkovno shemo prijavljenih izobraževalnih programov (6. člen), minister pa jih nato potrjuje glede na primernost s posebnim upoštevanjem prednostnih tem, ki jih vsako leto posebej izbere strokovni svet, in evalvacijskih podatkov (8. člen), odloča o njihovem deležu sofinanciranja (V. poglavje) in jih vrednoti. Točkovanje (VI. poglavje) je ločeno, in sicer so vsakemu programu za izpopolnjevanje izobrazbe dodeljene štiri točke, pri programih kariernega razvoja pa se upošteva število ur, kot je prikazano v preglednici.

Število ur	Število točk
8-15 ur	0,5 točke
16-23 ur	1 točka
24-29 ur	1,5 točke
30-46 ur	2 točki
47-63 ur	2,5 točke
64-79 ur	3 točke
80 in več ur	3,5 točke

Tabela 2. Točkovanje programov kariernega razvoja.

Prav točkovanje pa je neposredno povezano z učiteljevo kariero, saj ob opravljenih vseh obveznostih, ki jih predvideva program, pridobijo točke, na podlagi slednjih pa imajo pravico za napredovanje v naziv (10. člen). To posebej opredeljuje *Pravilnik o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive*, in sicer se postopek sproži z ravnateljevim predlogom ali pa ga lahko poda celo posameznik sam, če izpolnjuje pogoje, posredovati pa ga mora ministrstvu (5. člen). Obrazcu za predlog mora biti priložena tudi utemeljitev, torej mnenje ravnatelja oziroma direktorja ter potrdila o opravljenem dodatnem strokovnem delu in zaključenih izobraževalnih programih (6. člen), pri čemer morajo biti izpolnjeni še drugi pogoji, povezani zlasti s številom let delovne dobe. V šolskem sistemu si sledijo nazivi:

1. mentor - za štiri leta delovne dobe in skupno vsaj 8 točk (8. člen);
2. svetovalec - naziv mentor vsaj štiri leta in skupno vsaj 24 točk, ob nadpovprečni uspešnosti pa izjemoma vsaj 18 (9., 10. člen);
3. svetnik - naziv svetovalec najmanj pet let in skupno vsaj 45 točk, ob nadpovprečni uspešnosti pa izjemoma vsaj 38 s pogojem, da ima vsaj osem let delovne dobe.

V III. poglavju pravilnika so natančneje opisana merila za točkovanje strokovnega dela, ki obsega na primer mentorstvo, priprave na tekmovanja, recenziranje učbenikov, vodenje strokovnega aktiva, organizacija dogodkov, udeležba mednarodnega posveta, nosilstvo projekta, izdaja avtorske knjige ali prevoda, lektoriranje in avtorstvo učbenika, pri čemer se lahko vsak del uveljavlja le enkrat (14. člen). Seznam dejavnosti je obsežen, kar učiteljem omogoča precej ustvarjalnosti, izbira pa je prepuščena posamezniku, najverjetneje v dogovoru s kolektivom in ravnateljem. Sicer pa je posledica napredovanja v naziv tudi napredovanje v sistemu plačnih razredov, kot je določeno v V. poglavju *Zakona o sistemu plač v javnem sektorju*, kar lahko razumemo kot svojevrstno nagrajevanje motiviranih učiteljev. Izhodiščna peticija je med drugim predlagala uvedbo nekakšnega natečaja, ki bi izbiral najboljšega učitelja v posamezni regiji, ta pa bi na nekakšnem srečanju podelil svoje metode z drugimi kolegi. Predvidevam, da je možnosti za tovrstne posvete dovolj tudi sedaj ob priložnostnih srečanj, tudi na izobraževanjih, izrecno imenovanje najboljšega učitelja pa je precej nevhvaležna naloga, še zlasti zaradi pomanjkanja objektivnih meril. V poljudnem smislu naziv najučitelj podeljuje uredništvo revije *Ona*, ki pa upošteva mnenje javnosti, saj bralci sami predlagajo in izglasujejo učitelja, ki nato prejme denarno nagrado. Gre za glas ljudstva in njihovo pohvalo dobrih primerov, kakršnokoli izpostavljanje in nagrajevanje s strani državnih organov pa se zdi neprimerno, razumljeno bi lahko bilo celo kot zahrbtno elitistično dejanje.

3.2 Pedagoško-andragoške smernice

Nataša Stupar (2015, 75) glede stanja na področju nadaljnega izobraževanja in usposabljanja učiteljev v Sloveniji povzema rezultate raziskave, ki »kažejo, da se slovenski strokovni delavci v povprečju udeležujejo 5,2 dneva izobraževanja na leto. Večina strokovnih delavcev se udeleži 2 do 3 takih izobraževanj na leto, kar pomeni, da so to krajša izobraževanja, ki trajajo 1 ali 2 dni. Skoraj vsi strokovni delavci (92,4 %) so odgovorili, da so imeli izobraževanje v celoti financirano in menijo, da je sistem nadaljnega izobraževanja in usposabljanja pri nas dobro urejen (srednje dobro – 51,9 %, dobro urejen – 32,4 %). Največ (47,2 %) strokovnih delavcev meni, da med ponujenimi temami včasih najdejo ustrezne, v večini primerov pa najde takšne teme, kot jih želijo, 36,6 % anketirancev. Iz odgovorov anketirancev lahko sklepamo, da so zadovoljni s sistemom nadaljnega izobraževanja in usposabljanja ter na splošno s sistemskimi rešitvami, povezanimi z njim, nekoliko manj pa s ponujenimi vsebinami. Anketiranci ugodno ocenjujejo tudi učinke nadaljnega izobraževanja in usposabljanja na svojo pedagoško prakso. Večina jih meni, da so ta izobraževanja srednje veliko (46,0 %) oz. veliko (38,9 %) prispevala k njihovem znanju. Zelo pozitivno ocenjujejo uspešnost prenosa znanja v svoje pedagoško delo (dobro – 64,1 % in zelo dobro – 13,1 %). Strokovni delavci si veliko bolj kot magistrskega oz. doktorskega študija želijo obiskovati dodatni študij, ki bi jim omogočal širše zaposlitvene možnosti.«

Zaradi specifičnih pojavov v postmodernem svetu, kot so migracije, multikulturalnost, internacionalizacija, spreminjanje družinskih struktur in partnerskih odnosov, staranje prebivalstva, drugačne oblike dela in zaposlitev, množstvo informacij, nove tehnologije, visok življenjski standard in revščina, socialna izključenost, prosti čas, *Zelena knjiga o izobraževanju učiteljev v Evropi* predvideva vznik novih potreb tudi na področju šolstva, med njih pa uvršča vključevanje informacij, medijev in tehnologij v šolsko prakso, obravnavanje problematike spola in spolne identitete, učenje jezika okolja in tujih jezikov, soočanje s šolskim neuspehom, povečevanje zaposljivosti mladih in vzpostavljanje novih partnerstev med izobraževalnim in gospodarskim sektorjem (Buchberger in dr. 2000, 29-30). Za vpeljavo teh vsebin potrebujemo vmesni člen med splošno in specialno oziroma predmetno didaktiko, to pa je področna didaktika (nem. *Bereichdidaktik*), ki obsega metode za uresničevanje čezpredmetnih ciljev in jih združuje v širše sklope, kot so jezikoslovje, družboslovje, okoljske študije, informacijska tehnologija, uporablja pa tematski pristop in stremi k povezovanju akademske tradicije z učiteljsko prakso (Buchberger in dr. 2000, 47-49).

3.3 Izobraževalni programi

Najrelevantnejši, najboljšežnejši in najpreglednejši seznam različnih izobraževalnih programov, med katerimi lahko slovenski učitelji izbirajo, je na voljo v zbirki, ki jo ureja Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS. Pri pregledu sledim Katalogu programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za šolsko leto 2019/2020 ter opažam, da so programi razvrščeni najprej v dve skupini, kot to določa Pravilnik o izboru in sofinanciranju programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, jaz pa ju tematsko še natančneje označujem. To sta:

1. **programi za izpopolnjevanje izobrazbe**, kjer so zapisani posebej po stopnjah izobraževanja, torej predšolska ločeno od osnovno- in srednješolske, ki sta pogosto tudi združeni, ni pa nujno, navedeni pa so po predmetnih področjih, na primer tuji jezik, knjižničarstvo, in

2. **programi profesionalnega usposabljanja**, kjer prevladujejo splošne teme o avtoriteti, vedenjskih in razvojnih motnjah, nenasilni komunikaciji, obvladovanju čustev, komunikaciji s starši ter o posameznih pripomočkih, npr. kamišibaj, lutke, terapevtski pes, ali pristopih, kot so coaching in socialno učenje, formativno spremljanje, dve delavnici sta posvečeni prehodu iz vrtca v prvi razred osnovne šole, poseben sklop je namenjen poučevanju priseljencev, veliko poudarka je na ocenjevanju zaključnih nalog na maturi, v zadnjem delu pa so zbrane tematske konference o aktivnem učenju, delu z otroki s posebnimi potrebami in ostalo.

V širokem naboru izobraževalnih programov kaj hitro opazimo, da se slovenščina pojavlja v različnih vlogah, razvrstila pa bi jih v naslednje kategorije:

a) **slovenščina kot jezik sporazumevanja**, ki je uporabljana načeloma pri vseh programih, saj je uradni jezik v Republiki Sloveniji in ni nikjer navedeno, da bi kak del potekal v katerem drugem jeziku,¹ četudi so določeni programi povezani s tujimi jeziki – na primer Razvijanje in vrednotenje pisne zmožnosti pri pouku nemščine kot tujega jezika v srednji šoli, Študijski program za izpopolnjevanje iz zgodnjega učenja italijanščine;

b) **slovenščina kot jezik sporazumevanja v učnem procesu**, ki mu je treba nameniti dovolj pozornosti, da so vsi učitelji, ne le učitelji slovenščine, večči uporabniki slovenskega knjižnega jezika za potrebe poučevanja, pa tudi siceršnjega tvorjenja lastnih besedil – primeri za to

¹ Izjema je program Neotrie VR - geometrija v navidezni resničnosti, pri katerem je v opombi dopisano, da je priporočljivo znanje angleškega ali španskega jezika, po potrebi pa bo zagotovljen prevod (MIZŠRS 2019a, 162).

so Leporečje in pravopis za strokovne in druge delavce v vzgoji in izobraževanju, Pravopis iz prakse za prakso,² Slovenski jezik v vrtcu in šoli;

c) **slovenščina kot učenčev tuji jezik oziroma jezik okolja**, saj je upoštevan specifičen položaj priseljencev, zato je celoten sklop namenjen poučevanju otrok, za katere slovenščina ni materni jezik, in sicer prilagojeno za vsa vzgojno-izobraževalna obdobja;³

č) **slovenščina kot učni predmet**, kjer so zastopane vsebine tako s področja svetovne in slovenske književnosti kot tudi slovenskega jezika, vendar očitno prevladuje književnost, jeziku sta namenjena le dva programa – Novejši tokovi v slovenistiki⁴ in (Upo)raba novih digitalnih jezikovnih virov pri pouku slovenskega jezika in književnosti v srednjih šolah, za književnost pa vsaj osem, na primer Slovenska in evropska literarna ter ljudska dediščina.⁵

Za učitelje slovenščine bi bili torej še posebej primerni izobraževalni programi iz zadnje skupine, v luči diferenciacije in individualizacije pri pouku (ob poznavanju in upoštevanju realne situacije v razredih in na šoli) tudi pod točko c, čeprav so nenazadnje priporočljivi in zaželeni tudi drugi, seveda pa je odločitev odvisna od lastnih preferenc in presoje pomembnosti, koristnosti itn. Kljub navidezno idealni situaciji na eni strani pa je resnično stanje kompleksnejše, kajti za dejansko izvedbo posameznega programa mora biti prijavljenih dovolj udeležencev, njihova udeležba pa je v veliki meri odvisna od razpoložljivih finančnih sredstev,⁶ kajti Ministrstvo programe le sofinancira, preostanek zneska pa krijejo udeleženci oziroma njihove matične ustanove, te pa morajo ob obisku izobraževanja učitelju omogočiti pouka prost dan, za kar je potrebno priskrbeti nadomeščanje.

² V opisu ciljne skupine je posebej opredeljeno, da je namenjeno predvsem neslovenistom, še zlasti v različnih strokah zaradi prevzete strokovne terminologije (MIZŠRS 2019a, 136).

³ Že dve leti zapored sta razpisana tudi izobraževalna programa Medkulturnost v slovenskem jeziku – južnoslovanski prostor, tako za osnovno kot srednjo šolo, vendar zaradi premalo zainteresiranih nista bila izvedena (osebna korespondenca s koordinatorko izobraževalnih programov na FF UM Tanjo Grosman), zato ju nisem mogla vključiti v raziskavo, čeprav se mi zdi prav napovedane vsebine nadvse smiselne.

⁴ Ponujena sta dva različna programa, in sicer eden obravnava novejša spoznanja stroke s področja književnosti, drugi pa jezikoslovja. Letos programa zaradi epidemije novega koronavirusa nista bila izvedena, v lanskem šolskem letu pa sta bila realizirana, vsebina pa se vsako leto spreminja tudi zaradi različnih predavateljev. (osebna korespondenca s koordinatorko izobraževalnih programov na FF UL Urško Gruden)

⁵ Prav tako sta ponujena dva različna programa, eden je prilagojen za pedagoške delavce v vrtcih in osnovnih šolah, drugi pa v srednjih šolah in gimnazijah (MIZŠRS 2019a, 197-198).

⁶ V izogib velikim stroškom šole problem rešujejo tudi z vabljenjem gostov na šolo, kjer imajo strokovnjaki predavanje in/ali delavnice hkrati za učitelje in starše.

4 Jezikovnotehnološko izpopolnjevanje učiteljev

Pri obravnavi konkretnega izobraževalnega programa sem se morala zaradi okoliščin, nastalih zaradi epidemije novega koronavirusa, spoprijeti z neizvedljivostjo prvotno načrtovanega raziskovalnega okvira, ki bi temeljil na metodi opazovanja z udeležbo. Tako sem izhajala iz programa z naslovom Jezikovnotehnološko izpopolnjevanje učiteljev, ker je namenjen učiteljem slovenščine in čeprav je že nekaj let star in ga analiziram s časovnim zamikom, to ni ovira, ker lahko služi kot preučevalni model. Poleg tega pa je njegovo izvajanje več let zaporedoma svojevrsten dokaz o njegovi ustreznosti in pomembnosti, tudi preizkušeni. Gradivo je prostodostopno tudi na uradni spletni strani projekta, organizatorji pa so pripravili še zaključno evalvacijsko poročilo, zato sem vse, kar je na voljo, uporabila kot izhodišče za lastno opazovanje.

Na podlagi predstavljenih posebnosti mora današnji učitelj razpolagati s strokovnim znanjem, imeti jasno izoblikovana etična načela, visoko psihosocialno občutljivost in širok nabor zmožnosti. K vsemu temu zelo pripomorejo izobraževanja, namenjena pedagoškim delavcem, ta pa morajo prav tako biti primerno zasnovana, da zadostijo njihovim potrebam in zahtevam. V okviru raziskave, ki je preverjala zadovoljstvo učiteljev z obiskanimi izobraževalnimi programi, je nastal obsežen seznam dobrih strani in slabosti, sodelujoči pa so tudi predlagali rešitve za odpravo pomanjkljivosti, na podlagi česar so bile nazadnje zastavljene smernice za pripravo dobrega seminarja. Ključna priporočila (Devjak in dr. 2013, 117-118) so tako, da morajo biti seminarji organizirani ločeno glede na ciljno skupino oziroma zahtevnostno stopnjo, izvedeni naj bodo bližje prebivališča oziroma delovnega mesta udeležencev, učenje naj poteka v manjših skupinah do 20 udeležencev, programi pa naj bodo strnjeni, poglobljeni in tako tudi ekonomsko racionalnejši. Sama vsebina naj bo podana s predstavitev vsebine, sledijo predlogi za delo, nato pa še analiza in vrednotenje, pri čemer naj bodo uporabljene sodobne in raznovrstne oblike in metode dela. Predavatelji morajo biti strokovnjaki, zaželeno tudi praktiki. Gradivo naj bo dostopno že pred seminarjem, končno poročilo pa naj vsebuje refleksijo in predstavitev spoznanj na lastni instituciji. Pri analizi izbranega primera bom te dejavnike upoštevala kot kriterije za oceno.

Na slovenskem delu spleta najdemo spletno stran, v celoti posvečeno izobraževalnemu programu⁷ za učitelje slovenščine, to je Jezikovnotehnoško izpopolnjevanje učiteljev. Program je pripravilo Slovensko društvo za jezikovne tehnologije, sodelovali pa sta še Filozofska fakulteta UL in Trojina, zavod za uporabno slovenistiko. Kaja Dobrovoljc (Stritar in dr. 2013, 181, 185), odgovorna za organizacijo, poroča o zadovoljstvu ravnateljev zlasti s prilagodljivostjo organizatorjev glede lokacije izvedbe in pa brezplačnostjo, saj je bil program financiran v okviru *Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011*. Organizatorji govorijo o dobri udeležbi, in sicer naj bi se v prvih dveh letih izvajanja udeležilo več kot 450 učiteljev, izveden pa je bil po 55 različnih šolah po Sloveniji.⁸ Če upoštevamo te podatke, ugotovimo, da so izobraževanja potekala v manjših skupinah, pretežni del udeležencev pa so bili učitelji slovenščine, katerim je program tudi prvotno namenjen, interes pa so izkazali tudi knjižničarji in ostali. Če sklepamo po razpredelnici s predvidenimi termini izvedbe programa v šolskem letu 2014/2015, ugotovimo, da so ti načeloma potekali med tednom, vendar v popoldanskem času, tako da potek rednega pouka ni bil oviran, zato pa so se odločili za dva sklopa po štiri ure namesto enega osemurnega, kar se zdi celo bolj smotrno z vidika kapacitet kognitivnih zmogljivosti.

Tema obravnavanega programa so nove jezikovne tehnologije, cilj pa je seznaniti učitelje s korpusi in elektronskimi viri za pouk, še zlasti slovenskega jezika. Gradivo je bilo vnaprej pripravljeno in je še danes dostopno na spletni strani, so pa posamezni vodje programa lahko prosojnice v programu Powerpoint tudi prilagodili, saj so se v vlogi predavatelja strokovnjaki izmenjevali, med njimi so na primer bili Darja Fišer, Mojca Stritar, Tamara Mikolič Južnič, Jernej Vičič itd. (Stritar in dr. 2013, 187) V prvem sklopu je bil na vrsti razmislek o razmerju med jezikovnim opisom in jezikovno normo, natančneje pa so spoznali delo s korpusom Gigafida. Drugi sklop je znanje o načinu iskanja v tem okolju ponovil, sledil pa je korpus GOS in delo še z drugimi viri, kot sta Nova beseda in Wikivir, tudi večjezičnimi, na primer Presis in Google Translate, nazadnje pa so čas namenili še sklepu in evalvaciji. Kljub

⁷ Nemara gre res za manj ustaljeno prakso, a podoben primer najdemo tudi pri prireditvi Kulturni bazar. To je vsakoletni program strokovnega usposabljanja, ki se osredotoča predvsem na kulturno-umetnostno vzgojo in poteka v Cankarjevem domu, vendar je tam očitno še drug, povsem praktično-logističen namen, torej časovna in prostorska orientacija znotraj pestrega dogajanja, zato spletna stran, skupaj s katalogom, deluje bolj kot informativni vodič. Še ena pomembna skupna točka obeh omenjenih primerov pa je brezplačnost, saj poleg Cankarjevega doma dogodek organizirajo in sofinancirajo Ministrstvo RS za kulturo, Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport ter Zavod RS za šolstvo.

⁸ Navajam posodobljene podatke o udeležbi, kot jih je v elektronskem sporočilu za SlovLit 7. oktobra 2014 napisala koordinatorka Tadeja Rozman (vir: <https://mailman.ijs.si/pipermail/slovlit/2014/004934.html>).

precej informativnim poglavjem in delavniško zasnovi, ki zahteva skrajša mentorsko vodenje, so bile oblike in metode učenja raznolike, predavanju oziroma razlagi so dodali delo z orodji, in sicer samostojno in v dvojicah, vključena je bila tudi razprava, ki pa se je po srečanju preselila v virtualno okolje, kjer so nadaljevali z izmenjavo mnenj in predlogov (Stritar in dr. 2013, 187).

Iz podrobnega opisa izbranega primera se pokaže, da je Jezikovnotehnološko izpopolnjevanje učiteljev vsebinsko nadvse aktualno oziroma je bilo relevantno v času izvedbe, saj je bila tema za učitelje slovenščine relativno nova in nepoznana, tem okoliščinam ustrezno pa je bila predstavitev jasno, dovolj postopno in natančno podana ter izvirno, razgibano zasnovana, poleg tega pa je bila tudi izvedba časovno in krajevno prilagojena, da bi bila čim dostopnejša. Na podlagi teh ugotovitev, ki izhajajo iz primerjave s strokovnimi priporočili, lahko sklenemo, da je obravnavani program izviren in kakovosten.

4.1 Aplikativna izpeljava

Pri razmisleku o možnostih uporabe novopridobljenega znanja in veščin je treba najprej upoštevati zamisli, ki so jih predvideli že organizatorji sami. Dobra plat izobraževanja je, kot je razvidno že s prosojnic, da se odmika od oblike klasičnega predavanja in se nagiba v smeri delavnice, saj so številni primeri povsem praktično naravnani, s čimer ne preverjamo le, ali so udeleženci povedano razumeli in razloženo osvojili tako, da so pri uporabi orodij samostojni, temveč posredno dosežemo tudi zavedanje, da se tovrstnega preizkušanja lahko poslužimo tudi v razredu. Zgleden primer je vprašanje, kaj je brbotalnik, nato pa se v korpusu Gigafida preveri, kako pogosta je ta novotvorjenka in v kakšnem razmerju so pojavnice v primerjavi s tujim izrazom in še natančneje podomačenim zapisom džakuzi oziroma citatnim jacuzzi. Z izvirno uporabo naprednega iskanja je prikazano iskanje rim (iskalni niz *jok > njok, cmok itn.), veliko pozornosti pa so namenili tudi preverjanju pogostosti posameznih pravopisno zahtevnejših zapisov (konzervativen : konzervativen, kdor koli : kdorkoli itn.). Ko so se ukvarjali s korpusom govornih besedil, so pokazali, kako se to da pri pouku uporabiti za spoznavanje socialnih zvrsti slovenskega jezika (na primer zakaj : zaka, zakva, zekej). Učitelji so po koncu seminarja lahko izrazili svoje mnenje najprej v razpravi, nato pa še v vprašalniku. Tam je večina izrazila mnenje, da znanje ni preveč uporabno za pouk, malo bolj pride v poštev za samostojno delo učencev, najbolj koristno pa se jim je zdelo za potrebe njihovega strokovnega dela, za raziskovanje, lektoriranje in prevajanje (Stritar in dr. 2013, 189-190). V naštetem prepoznavam dobre osnove, ki ponujajo možnosti za prenos v šolsko prakso, dokončno pa jih bo oblikoval in osmisлил šele učitelj kot avtonomni člen.

5 Sklep

V prispevku opisujem karierno pot učitelja (slovenščine), ki se po končani univerzitetni izobrazbi nadaljuje z opravljanjem strokovnega izpita, sestavljenem iz preverjanja praktične usposobljenosti z izpitnimi nastopi ter poznavanja pravne ureditve Slovenije in Evropske unije, zakonodaje s področja vzgoje in izobraževanja ter slovenskega knjižnega jezika. Pogoji za pristop k izpitu je poprejšnja zaposlitev v šolstvu za pol leta, kar je prej bilo pojmovano kot pripravništvo, od leta 2014 pa se to kompenzira z različnimi razpisi za prvo zaposlitev mladih, kot to na primer omogoča predstavljen program Učim se biti učitelj. Namen tega je med drugim tudi usposabljanje kolektiva za uvažanje novih sodelavcev. Strokovni izpit kot svojevrstna preizkušnja po polletnem obdobju poučevanja pomeni prehod med fazo učitelja novince in učitelja začetnika. Gre za del profesionalnega razvoja učitelja vse do eksperta. To je sicer vseživljenjski proces učenja, ki v današnjem svetu temelji na izmenjavi izkušenj in primerov dobrih praks predvsem s sodelovalnim oziroma interaktivnim učenjem, zavoljo napredka pa stremi k nenehni refleksiji, saj zajema učitelja kot celostno osebnost, ne le njegovo strokovno plat. Tako imenovani novi profesionalizem se zavzema za aktivno vlogo učitelja, ki deluje ne le v razredu, ampak širše v šolskem okolju in skupnosti, s tem pa prevzema odgovornost in je angažiran. Dejstvo je, da zakonska določila, na primer krovni *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*, učiteljev ne obvezujejo k udeleževanju dodatnih izobraževanj, so pa učitelji naklonjeni obiskovanju seminarjev, predavanj ipd. *Pravilnik o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive* opredeljuje, kako posameznik napreduje v nazive mentor, svetovalec in svetnik na podlagi dodatnega strokovnega dela, s tem pa napreduje tudi v plačne razrede, tako da je lahko dodatno udejstvovanje tudi motivirano oziroma nagrajeno. Nabor programov razpisuje Ministrstvo RS za izobraževanja, znanost in šport, ki jih tudi sofinancira. Pregledala sem *Katalog programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju* za šolsko leto 2019/2020 ter ugotovila, da so programi številni, namenjeni različnim ravnam izobraževanj, osredotočila pa sem se na programe, namenjene učiteljem slovenščine, in ugotovila, da jih več obravnava književnost kot jezikovni pouk. Nazadnje sem analizirala še program Jezikovnotehnoško izpopolnjevanje učiteljev, ki ponuja podroben pregled korpusov in digitalnih virov ter možnosti za njegovo uporabo. Ocenjujem ga kot natančno, aktualno in uporabno, čeravno udeleženci pravijo, da bolj za seznanjanje z novostmi kot za pouk. S tem se kaže, da so tovrstna izobraževanja most med spoznanji znanosti in šolsko prakso.

Viri in literatura

- Buchberger, F., B. P. Campos, D. Kallos and J. Stephenson, eds. 2000. *Green Paper on Teacher Education in Europe*. Umeå: Fakultetsnämnden för lärarutbildning, Umeå universitet.
- Čepić, Renata, Jana Kalin in Barbara Šteh. 2019. »Poklicni razvoj učiteljev: kontekst, perspektive in izzivi«. V *Poklicni razvoj učiteljev: Ugled in transverzalne kompetence*, urednici Renata Čepić in Jana Kalin, 21-46. Ljubljana: ZZFF; Reka: Pedagoška fakulteta UR.
- Devjak, Tatjana in Alenka Polak. 2013. *Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje delavcev v vzgoji in izobraževanju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Eurydice. 2018. »Kariera učiteljev v Evropi: dostop, napredovanje in podpora«. Dostopno na: http://www.eurydice.si/publikacije/Kariera-uciteljev-v-Evropi_dostop-napredovanje-in-podpora-SI-HI.pdf?_t=1554841901
- Jorgić, Draženko. 2011. *Interaktivno stručno usavršavanje nastavnika*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Kalin, Jana. 2002. »Ravnatelj in razrednik pred ogledalom novega profesionalizma«. *Sodobna pedagogika* 53 (1): 150-166.
- Marentič Požarnik, Barica. 2000. »Profesionalizacija izobraževanja učiteljev: nujna predpostavka uspešne prenove«. *Vzgoja in izobraževanje* 31(4): 4-11.
- MIZŠRS (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šolstvo Republike Slovenije). 2019a. *Katalog programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za šolsko leto 2019/2020*. Dostopno na: <https://paka3.mss.edus.si/katis/Katalogi/KATALOG1920.pdf>
- MIZŠRS (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šolstvo Republike Slovenije). 2019b. *Prijava na strokovni izpit na področju vzgoje in izobraževanja*. Dostopno na: <https://www.gov.si/zbirke/storitve/prijava-na-strokovni-izpit-na-podrocju-vzgoje-in-izobrazevanja/>
- Mladi plus. 2017. »Transparentno o pripravnih – so ta sploh urejena?«. *Sindikat Mladi plus*, objavljeno 10. novembra 2017. Dostopno na: <https://www.mladiplus.si/2017/11/10/transparentno-o-pripravnih/>
- Pravno-informacijski sistem. 1996. *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI)*. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO445>
- Pravno-informacijski sistem. 2010. *Pravilnik o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive*. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV4272>
- Slovensko društvo za jezikoslovne tehnologije. 2014. *Jezikovnotehnološko izpopolnjevanje učiteljev*. Dostopno na: <http://ucitelji.sdjt.si/>
- Stritar, Mojca in Kaja Dobrovoljc. 2013. »Korpusi na poti v šole: jezikovnotehnološko izpopolnjevanje učiteljev«. *Slovenščina 2.0* 1(1): 181-194.
- Stupar, Nataša. 2015. »Profesionalni razvoj učiteljev«. *Didakta* 25 (185): 72-77.

- Šola za ravnatelje. 2019. *Javni razpis za dodelitev sredstev za izvajanje projektov v okviru programa »Učim se biti učitelj«*. Dostopno na: <http://solazaravnatelj.si/index.php/predstavitev/objave/javni-razpis-za-ucim-se-biti-ucitelj>
- Šram, Nataša. 2019. *Peticija za spremembo šolskega sistema*. Dostopno na: https://www.peticija.online/peticija_za_spremembo_olskega_sistema
- Uradni list*. 2006. »Pravilnik o strokovnem izpitu strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja«. *Glasiilo Uradni list RS* 23 (3. 3. 2006). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=2006901>
- Uradni list*. 2017. »Pravilnik o izboru in sofinanciranju programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju«. *Glasiilo Uradni list RS* 33 (30. 6. 2006). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-1813?sop=2017-01-1813>
- Uradni list*. 2019. »Javni razpis Prva zaposlitev na področju vzgoje in izobraževanja 2020«. *Glasiilo Uradni list RS* 69 (22. 11. 2019). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2019006900005/javni-razpis-prva-zaposlitev-na-podrocju-vzgoje-in-izobrazevanja-2020-st--5442-2082019-ob-344519>
- Valenčič Zuljan, Milena. 2001. »Modeli in načela učiteljevega profesionalnega razvoja«. *Sodobna pedagogika* 52 (2) 122-141.
- Valenčič Zuljan, Milena, Mara Cotič, Samo Fošnarič, Cirila Peklaj in Janez Vorginc. 2011. »Izobraževanje strokovnih delavcev in njihov profesionalni razvoj«. V *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*, urednika Janez Krek in Mira Metljak, 465-518. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Maja Kovač
Univerzitet u Ljubljani
Filozofski fakultet
Slovenija
mk.majakovac@gmail.com

OBRAZOVANJE I OBUKA NASTAVNIKA SA NAGLASKOM NA NASTAVNICIMA SLOVENAČKOG

Postprofesionalna modernost zahteva sveobuhvatnu doživotnu obuku nastavnika, što u određenoj meri takođe zahteva *Zakon o organizaciji i finansiranju obrazovanja*, dok ga preciznije definiše *Pravilnik o unapređenju zaposlenih u obrazovanju u zvanja*. Model profesionalnog razvoja nastavnika predviđa postepeno napredovanje od početnika do eksperta na osnovu stečenog iskustva vezanog za radni vek, a tome doprinosi i dodatno obrazovanje. Nastavnici su zainteresovani za to i pronalaze ponudu u *Katalogu programa daljeg obrazovanja i usavršavanja za stručno osoblje u obrazovanju*. Sa stanovišta slovenistike, zanimljivo je da se slovenački pojavljuje u različitim ulogama, kao jezik komunikacije, jezik

učjenja, jezik okruženja i predmet, a deo programa je posvećen upravo poslednjem segmentu, ali za 2019/2020. sadrži znatno više književnih nego jezičkih sadržaja. Stoga je program jezičkotehnološke obuke za nastavnike istaknut kao primer programa namenjenog nastavnicima slovenačkog jezika, koji je bio uspešan zbog tematske važnosti (korpurna lingvistika) i fleksibilnosti izvođenja, te pokazuje primer dobre prakse.

Ključne reči: profesionalni razvoj nastavnika, nastavnici slovenačkog, dalje obrazovanje i usavršavanje, didaktika slovenačkog, jezičke tehnologije

Maja Kovač
University of Ljubljana
Faculty of Philosophy
Slovenia
mk.majakovac@gmail.com

TEACHERS' EDUCATION AND TRAINING, WITH A SPECIAL REFERENCE TO TEACHERS OF SLOVENE

Post-professional modernity requires comprehensive lifelong training from teachers, which is also, to some extent, required by the *Law on the Organization and Funding of Education*, and is more precisely defined in the *Rules on the Promotion of Employees in Education to Professional Titles*. The model of teachers' professional development envisages progression in stages from novice to expert on the basis of acquired experience related to the career, and additional education also contributes to this. Teachers are interested in this and they find offers in the *Catalogue of Continuing Education and Training Programmes for Professionals in Education*. From the perspective of Slovene studies, it is interesting that Slovene appears in various roles, as a language of communication, a language of the learning process, a language of the environment and a school subject, and some programmes are dedicated to this last segment. However, in 2019/2020, the content of the programme was significantly more literary than linguistic. Therefore, the teacher training programme in Language Technology was last highlighted as an example of a programme intended specifically for Slovene language teachers. It was successful due to its thematic relevance (*corpus linguistics*) and implementation flexibility, and it shows an example of good practice.

Keywords: professional development of teachers, teachers of Slovene, continuing education and training, didactics of Slovene, language technology

Prejeto / Primljeno / Received: 30. 06. 2021.
Sprejeto / Prihvaćeno / Accepted: 20. 10. 2021.